

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Popüler Dindarlık ile Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişki

Hamza Aktaş¹

Öz

Bu araştırma, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin popüler dindarlık algıları ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Çalışma, Düzce İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören 432 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada yaş, cinsiyet, ekonomik durum ve aile tutumu gibi demografik değişkenlerin popüler dindarlık ve umutsuzluk üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Nicel araştırma yöntemi kullanılarak ilişkisel tarama modeli benimsenmiş, veriler anket yöntemiyle toplanmış ve istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir. Bulgular, popüler dindarlık ile umutsuzluk arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir ($r=-0,017$, $p=0,730$). Kadın öğrencilerin popüler dindarlık puanları erkeklerden yüksek çıkarken, cinsiyetin umutsuzluk düzeyi üzerinde belirgin bir etkisi saptanmamıştır. Yaş ilerledikçe popüler dindarlık ve umutsuzluk düzeylerinde azalma görülmüştür. Ekonomik durumu iyi olan öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri daha düşük bulunurken, aile tutumu açısından demokratik aile yapısına sahip bireylerin daha az umutsuzluk yaşadığı belirlenmiştir. Sonuç olarak, popüler dindarlık umutsuzluğu doğrudan etkileme de, demografik değişkenler öğrencilerin dini yönelimleri ve psikolojik durumları üzerinde önemli rol oynamaktadır. Bu çalışma, gençlerin ruhsal sağlığını desteklemeye yönelik akademik ve sosyal girişimlere katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Popüler Dindarlık, Umutsuzluk, Demografik Değişkenler, Dini Pratikler.

Aktaş, Hamza. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Popüler Dindarlık İle Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişki". Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi 9/1 (Mart 2025), 405-428. <https://doi.org/10.32711/tiad.1622854>

Geliş Tarihi	18.01.2025
Kabul Tarihi	18.03.2025
Yayın Tarihi	28.03.2025
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Bilimleri Anabilim Dalı, Düzce, Türkiye, hamzaaktas@duzce.edu.tr, ORCID:0000-0001-5059-2671.

The Relationship Between Popular Religiosity and Hopelessness Levels Among Theology Faculty Students

Hamza Aktaş¹

Abstract

This study examines the relationship between theology faculty students' perceptions of popular religiosity and their levels of hopelessness. The research was conducted on 432 students studying at Düzce Theology Faculty. The effects of demographic variables such as age, gender, economic status, and family attitudes on popular religiosity and hopelessness were analyzed. A quantitative research method was employed using a correlational survey model, and data were collected through questionnaires followed by statistical analyses. Findings indicate no significant relationship between popular religiosity and hopelessness ($r=-0.017$, $p=0.730$). Female students had significantly higher popular religiosity scores than male students, while gender had no significant impact on hopelessness levels. As age increased, both popular religiosity and hopelessness levels decreased. No significant relationship was found between economic status and popular religiosity; however, students with better economic conditions exhibited lower levels of hopelessness. Regarding family attitudes, students from democratic family backgrounds experienced lower levels of hopelessness compared to those from authoritarian or indifferent family structures. In conclusion, while popular religiosity does not directly affect hopelessness, demographic factors play a crucial role in shaping students' religious orientations and psychological states. This study may contribute to the development of academic and social initiatives aimed at supporting young individuals' mental well-being.

Keywords: Religious Education, Popular Religiosity, Hopelessness, Demographic Variables, Religious Practices.

Aktaş, Hamza. "The Relationship Between Popular Religiosity and Hopelessness Levels Among Theology Faculty Students". *Türkiye Journal of Theological Studies*, 9/1 (Mart 2025), 405-428. <https://doi.org/10.32711/tiad.1622854>

Date of Submission	18.01.2025
Date of Acceptance	18.03.2025
Date of Publication	28.03.2025
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Assoc. Prof. Dr., Düzce University, Faculty of Theology, Department of Religious Sciences, Düzce, Türkiye, hamzaaktas@duzce.edu.tr, ORCID:0000-0001-5059-2671.

Giriş

Modern toplumlarda dini kimlikler, bireylerin psikolojik ve sosyokültürel yapılarını derinden etkileyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Özellikle üniversite öğrencileri gibi genç yetişkinler, kimlik inşası ve ruhsal denge süreçlerinde dini inançlardan ve pratiklerden önemli derecede etkilenmektedir.³ Bu süreçte, bireylerin dini yönelimleri sadece kişisel bir inanç meselesi olmaktan çıkıp, sosyal çevre ve kültürel dinamiklerle de şekillenmektedir. Bu doğrultuda, popüler dindarlık, bireylerin dini inançlarını görünür kılarak sosyal kabul ve aidiyet duygusu geliştirmelerine olanak taşıyabilir.

Dini inançlar, bireylerin yaşamlarına anlam katarken, aynı zamanda ruhsal durumları üzerinde de etkili olmaktadır.⁴ Dindarlık, bireylerin stresle başa çıkma mekanizmalarını güçlendirebilirken, umutsuzluk gibi olumsuz duygusal durumlarla mücadele etmelerine yardımcı olabilir.⁵ Bununla birlikte, dindarlığın bireyler üzerindeki etkileri her zaman tek yönlü olmayıp, bireysel deneyimler ve çevresel faktörler doğrultusunda farklılık gösterebilmektedir. Ancak, popüler dindarlığın bazı durumlarda bireylerin ruhsal sağlığına olumsuz etkileri de olabileceği unutulmamalıdır.⁶ Özellikle, bu tür dinamiklerin genç bireyler üzerindeki etkisi, akademik ve sosyal yaşamları açısından kritik bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin popüler dindarlık eğilimleri ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Araştırma, bu iki kavram arasındaki etkileşimi anlamak için çeşitli teorik çerçeveler ve metodolojik yaklaşımlar kullanarak, öğrencilerin ruhsal sağlıklarını etkileyen faktörleri incelemeyi amaçlamaktadır.

Din eğitimi, bireylerin dini kimliklerini inşa etmelerinde, inançlarını anlamlandırılmalarında ve psikolojik iyi oluşlarını desteklemelerinde önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin popüler dindarlık algılarının umutsuzluk düzeyleriyle nasıl bir ilişki içinde olduğu, din eğitiminin bireysel ve toplumsal etkilerini anlamak açısından dikkate değerdir. Dini yönelimler, bireylerin umut, dayanıklılık ve psikolojik iyi oluş gibi faktörleri nasıl deneyimlediğini şekillendirebilir. Bu nedenle, popüler dindarlık ile umutsuzluk arasındaki ilişkinin incelenmesi, din eğitiminin bireylerin manevi ve ruhsal gelişimindeki rolünü daha iyi kavramaya yardımcı olabilir. Bu çalışma, elde edilen bulgular doğrultusunda, din eğitimi programlarının öğrencilerin hem dini gelişimlerini hem de psikolojik iyi oluşlarını destekleyici şekilde nasıl yapılandırılabileceğine dair önemli çıkarımlar sunabilir.

1. Teorik Çerçeve

Teorik çerçeve, bu çalışmanın temel kavramlarını ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri anlamak için bir yapı sunmaktadır. Bu bölümde, popüler dindarlık ve umutsuzluk kavramları ele alınacak ve bu iki kavram arasındaki teorik ilişki incelenecektir. Ayrıca, ilahiyat fakültesi öğrencileri özelinde bu ilişkilerin nasıl tezahür ettiğine dair bilgiler

³ Behlül Tokur - Hümeysra Ahsen Doğan, "Gençlerde Kimlik Algısı ve Dinî Hayat: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *Eskişeyi* 50 (2023), 710.

⁴ Vahideh Lameei - Mustafa Bilici, "Dinin Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Rolü Ve Değerlendirilmesi", *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 9/19 (2022), 59.

⁵ Lameei - Bilici, "Dinin Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Rolü Ve Değerlendirilmesi", 59, 62.

⁶ Hamza Aktaş, "Popüler Dindarlıkla Ahlaki Uzlaşma Arasındaki İlişki: İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği", *İlahiyat Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler*, ed. Sait M. Üzundağ vd. (Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2021), 59.

sunulacaktır.

1.1. Popüler Dindarlık

Popüler dindarlık, toplumun geniş kesimleri tarafından benimsenen, genellikle geleneksel dini öğretilerden ve resmi dini otoritelerden bağımsız olarak şekillenen, halkın inanç ve pratiklerine dayalı dini anlayış ve yaşayış biçimidir. Bu tür dindarlık, resmi din veya ulema dindarlığı olarak adlandırılan akademik ve kurumsal dindarlık anlayışından farklı olarak, bireylerin ve toplulukların günlük hayatlarında sergiledikleri dini pratiklere, ritüellere, inançlara ve sembollere dayanır. Popüler dindarlık, halk arasında yaygın olan batıl inançlar, türbe ziyaretleri, kutsal mekanlara ve şahıslara atfedilen manevi güçler, halk inanışları ve geleneksel dini uygulamalar gibi unsurları da içerebilir. Sosyolojik açıdan popüler dindarlık, modernleşme, kentleşme, medya ve dijitalleşme gibi faktörlerden etkilenecek değişim gösterebilir. Özellikle televizyon, sosyal medya ve popüler kültür, popüler dindarlığın biçimlenmesinde önemli rol oynar.⁷

Popüler dindarlık, bireylerin dini inançlarını ve pratiklerini toplumsal bağlamda nasıl yaşadıklarını yansıtan bir kavramdır. Bu olgu, bireylerin günlük yaşamlarında sergiledikleri dini ritüeller, toplumsal normlarla uyumlu dini tutumlar ve dini toplulukların etkisi altında şekillenmektedir. Popüler dindarlık, bireylerin hem sosyal hem de ruhsal ihtiyaçlarını karşılama konusunda önemli bir rol oynayabilir.⁸ Bu bağlamda, popüler dindarlığın bireylerin psikolojik sağlığı üzerindeki etkileri akademik çalışmaların odak noktalarından biri haline gelmiştir. Popüler dindarlık toplumsal dayanışmanın güçlü olduğu dini topluluklara katılım, bireylerin kendilerini bir grubun parçası olarak görmelerini sağlayarak sosyal destek mekanizmalarını artırmaktadır.⁹ Sosyal destek, bireylerin stresle başa çıkma yeteneklerini geliştirmekte ve genel psikolojik iyilik halini olumlu yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra, popüler dindarlık bireylere ruhsal bir destek sunabilir. Dini ritüellerin düzenli bir şekilde uygulanması ve inancın rehberliğinde yaşamın anlamlandırılması, bireylerin hayatlarına bir düzen ve amaç kazandırabilir. Bu durum, özellikle belirsizlik ve stresin yoğun olduğu dönemlerde bireylerin psikolojik dayanıklılıklarını artırabilmektedir.¹⁰

Bundan dolayı, popüler dindarlığın bireyler üzerindeki etkisi her zaman olumlu olmayabilir. Toplumsal normlara uyum sağlama baskısı, bireylerde çatışma veya stres oluşturabilir. Özellikle bireyin dini inançları ile toplumsal beklentiler arasında bir uyumsuzluk söz konusu olduğunda, bu durum psikolojik rahatsızlıklara yol açabilir. Dolayısıyla, popüler dindarlığın bireyler üzerindeki etkilerinin kişisel, kültürel ve toplumsal bağlamlara göre farklılık gösterebileceği unutulmamalıdır.¹¹

Nihayetinde, popüler dindarlık bireylerin psikolojik sağlığı üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler bırakabilecek çok boyutlu bir olgudur. Bu nedenle, popüler dindarlığın bireyler üzerindeki etkilerini anlamak için daha kapsamlı ve disiplinler arası araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tür çalışmalar, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de daha sağlıklı bir yaşam anlayışının geliştirilmesine

⁷ Sami Bayrakçı - Mustafa Çuhadar, "Sosyal Medya ve Popüler Dindarlık: Facebook'taki Tasavvuf Sayfaları Üzerine Bir İnceleme", *EskiYeni* 54 (2024), 899-902.

⁸ Ercan Soyak, *Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battalgazi Örneği)* (Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 5-10.

⁹ Soyak, *Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battalgazi Örneği)*, 14-15.

¹⁰ Kadir Yıldız - Deniz Dirik, "Algılanan Sosyal Destek Ve Stresle Başa Çıkma Tarzları Arasındaki İlişkide Algılanan Öz Yeterliliğin Rolü", *Sporometre* 17/2 (2019), 133-136.

¹¹ Ejder Okumuş, "Popüler Kültür ve Popüler Dindarlık", *Text, Yeni Şafak (Yeni Şafak)* (Yeni Şafak, 2022).

katkı sağlayabilir.

1.2. Umutsuzluk

Umutsuzluk, bireylerin yaşamlarına yönelik anlam kaybı hissetmesi ve geleceğe dair olumsuz beklentiler geliştirmesi ile karakterize edilen bir psikolojik durumdur. Bu durum, bireylerin ruhsal sağlıklarını derinden etkileyebilir ve yaşam kalitelerinde ciddi düşümlere yol açabilir. Özellikle genç bireylerde, umutsuzluk duygusunun artışı, stres, kaygı ve depresyon gibi daha ciddi psikolojik sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir.¹² Bu bağlamda, umutsuzluk kavramının anlaşılması ve bu duygunun etkilerinin incelenmesi, bireylerin ruhsal sağlığı açısından büyük bir önem taşımaktadır. Umutsuzluk, bireylerin motivasyonunu olumsuz yönde etkileyen ve yaşam enerjisini azaltan bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu duygunun temelinde, bireyin geleceğe dair olumlu beklentiler geliştirememesi durumu yatmaktadır. Geleceğin belirsizliği veya bireyin mevcut yaşam koşullarına yönelik memnuniyetsizliği, umutsuzluk hissini tetikleyen başlıca faktörler arasında yer alır. Özellikle ergenlik ve genç yetişkinlik dönemlerinde, bireyin kimlik arayışı ve gelecek planları üzerindeki belirsizlikler, umutsuzluk duygusunun daha yoğun yaşanmasına neden olabilir. Psikolojik açıdan değerlendirildiğinde, umutsuzluk yalnızca bireyin ruhsal sağlığını değil, aynı zamanda fiziksel sağlığını da olumsuz etkileyebilir.¹³ Yapılan araştırmalar, umutsuzluk hissini bağımsızlık sistemi üzerinde zayıflatıcı bir etki oluşturabileceğini ve bireyleri çeşitli sağlık sorunlarına karşı daha savunmasız hale getirebileceğini göstermektedir. Ayrıca, umutsuzluk duygusunun uzun vadede bireylerin sosyal ilişkilerini zayıflatabileceği ve toplumsal izolasyona yol açabileceği de bilinmektedir.¹⁴

Bu olumsuz etkilerin önüne geçebilmek için, bireylerin umutsuzluk düzeylerinin erken dönemde tespit edilmesi ve gerekli psikolojik destek mekanizmalarının devreye sokulması büyük önem taşır. Psikoterapi yöntemleri, bireylerin olumsuz düşünce kalıplarını değiştirmelerine yardımcı olabilirken, sosyal destek sistemleri de umutsuzlukla başa çıkmada etkili bir rol oynayabilir. Ayrıca, bireylerin yaşamlarına anlam katabilecek hobiler edinmeleri ve hedefler belirlemeleri, umutsuzluk hissini azaltmada önemli bir katkı sağlayabilir.¹⁵

Sonuç olarak, umutsuzluk, bireyin hem kişisel hem de toplumsal yaşamını derinden etkileyebilen önemli bir psikolojik durumdur. Din eğitimi, bireyin hayatına anlam katma, manevi destek sağlama ve umut duygusunu pekiştirme noktasında önemli bir rol oynayabilir. Özellikle çocukluk ve gençlik dönemlerinde verilen nitelikli bir din eğitimi, bireylerin zorluklar karşısında manevi bir dayanak geliştirmelerine yardımcı olabilir. İnanç temelli değerler, sabır, tevekkül ve iyimserlik gibi kavramlar, umutsuzluk duygusunun üstesinden gelmede etkili stratejiler sunabilir. Bu bağlamda, umutsuzluğun etkilerini anlamak ve din eğitimi aracılığıyla önleyici stratejiler geliştirmek hem bireysel hem de toplumsal düzeyde daha sağlıklı ve dirençli bireyler yetiştirilmesine katkı sağlayabilir.

¹² Gülten Seber vd., "Umutsuzluk Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirliği", *Kriz Dergisi* 1/3 (1993), 140; Cem Zafer, "Üniversite Öğrencilerinin Umutsuzluk Nedenleri", *Adam Academy Journal of Social Sciences* 9/2 (2019), 557.

¹³ Zafer, "Üniversite Öğrencilerinin Umutsuzluk Nedenleri", 557.

¹⁴ Benjamin G. Shapero vd., "Stressful Life Events and Depression Symptoms: The Effect of Childhood Emotional Abuse on Stress Reactivity", *Journal of clinical psychology* 70/3 (2014), 219.

¹⁵ Aaron T. Beck, *Cognitive therapy and the emotional disorders* (Oxford, England: International Universities Press, 1976), 386, 409.

1.3. Popüler Dindarlık ile Umutsuzluk Arasındaki Teorik İlişki

Popüler dindarlık ve umutsuzluk arasındaki ilişki, bireylerin psikolojik ve sosyolojik süreçlerini anlamak açısından önemli bir inceleme alanı sunmaktadır. Dindarlık, bireylerin yaşamlarına anlam katma, stresle başa çıkma ve ruhsal destek arayışında etkili bir araç olarak kabul edilmektedir.¹⁶ Ancak bu ilişkinin doğası, bireyin dini inançlarını nasıl yorumladığı ve uyguladığı gibi birçok değişkene bağlı olarak farklılık gösterebilir. Dindarlık, bireylerin yaşamın zorlukları karşısında dayanıklılık göstermelerine katkıda bulunabilir. Özellikle popüler dindarlık, bireylerin dini ritüellere katılımını artırarak toplumsal bağları güçlendirebilir ve bu sayede psikolojik iyi oluşu destekleyebilir.¹⁷ Örneğin, ibadetler, dua ve dini topluluklarla etkileşim, bireylerde yalnızlık hissini azaltabilir ve umut duygusunu artırabilir. Bu bağlamda, dini inançların bireyin yaşamını anlamlandırma çabalarına katkıda bulunduğu söylenebilir. Bununla birlikte, popüler dindarlığın her zaman olumlu sonuçlar doğurmadığı da gözlemlenmiştir. Bazı durumlarda, bireyler dini inançlarını, yaşadıkları psikolojik sorunları görmezden gelmek ya da çözüm arayışından kaçınmak için bir araç olarak kullanabilirler.¹⁸ Örneğin, ciddi depresyon ya da travmatik deneyimler yaşayan bireyler, bu sorunları dini bir sınav ya da kader olarak algılayarak profesyonel yardım aramaktan kaçınabilirler. Bu durum, umutsuzluk duygusunun daha da derinleşmesine neden olabilir.

Ayrıca, popüler dindarlığın yüzeysel bir şekilde benimsenmesi de bireylerin ruhsal ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayamayabilir. Dini pratiklerin yalnızca dışsal birer ritüel olarak görülmesi, bireyin içsel huzur ve anlam arayışını tatmin etmekte yetersiz kalabilir. Bu durum, bireyde hem dindarlık hem de umutsuzluk duygusunun eş zamanlı olarak var olmasına yol açabilir.¹⁹

Sonuç olarak, popüler dindarlık ile umutsuzluk arasındaki ilişki çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Dindarlığın bireylerin ruhsal ve psikolojik durumlarına etkisi, kişisel deneyimler, inançların derinliği ve sosyal bağlam gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Bu nedenle, bu ilişkiyi anlamak için daha fazla ampirik araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle, dindarlığın bireylerin yaşam kalitesini nasıl etkilediğini anlamak hem psikoloji hem de sosyoloji alanında önemli katkılar sağlayabilir.

1.4. İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Popüler Dindarlık ile Umutsuzluk İlişkisi

İlahiyat fakültesi öğrencileri, dini inanç ve pratiklerin yoğun olarak yaşandığı bir eğitim ortamında bulunmaları nedeniyle, akademik ve kişisel kimliklerini bu inançlar çerçevesinde şekillendirmektedir. Üniversite öğrencilerinin genel olarak akademik baskılar, gelecek kaygısı ve sosyal ilişkilerde yaşanan zorluklar gibi çeşitli faktörlerden etkilendiği bilinmektedir.²⁰ Ancak ilahiyat fakültesi öğrencileri için dini inanç ve

¹⁶ Büşra Nur Yüksel, "Dindarlık ve Stresle Başa Çıkma Yöntemleri İlişkisi: İlahiyat Fakültesi Örneği", *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (2019), 70.

¹⁷ Yüksel, "Dindarlık ve Stresle Başa Çıkma Yöntemleri İlişkisi", 70-71.

¹⁸ Ahmed Ibrahim - Rob Whitley, "Religion and mental health: a narrative review with a focus on Muslims in English-speaking countries", *BJPsych Bulletin* 45/3 (2021), 171.

¹⁹ Halil İbrahim Akkuş - Ramazan Uçar, "Dindarlık Tipolojileri Bağlamında Türk Toplumunu", *Toplum Bilimleri (Dergi)* XII/24 (2018), 122-123.

²⁰ Nurdan Oral Kara vd., "Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Kaygısı İle Sınav Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma", *SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi* 2/2 (31 Aralık 2020), 152.

pratikler, bu tür olumsuz duygu durumlarıyla başa çıkmada önemli bir psikolojik mekanizma işlevi görebilmektedir. Bu doğrultuda, öğrencilerin dini kimliklerini nasıl deneyimledikleri ve bu kimliğin psikolojik iyi oluş üzerindeki etkileri farklılaşabilmektedir.

Dini inançların bireyin ruh sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin çalışmalar, bu etkinin bireysel ve bağlamsal değişkenlere bağlı olarak farklılaştığını ortaya koymaktadır. Popüler dindarlık eğilimleri, bireyin umut ya da umutsuzluk düzeyleri üzerinde belirleyici bir faktör olabilmektedir. Dini pratiklerin bireyin içsel huzurunu artırdığı durumların yanı sıra, daha yüzeysel veya sosyal çevreye bağlı bir dindarlık anlayışının psikolojik baskıya yol açabileceği de gözlemlenmektedir.²¹

Yapılan araştırmalar, güçlü dini inançlara sahip bireylerin genellikle daha düşük düzeyde umutsuzluk yaşadığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, popüler dindarlığın yüzeysel bir dini bağlılıkla sınırlı kalması durumunda, bireylerin umutsuzlukla baş etme kapasitesinin sınırlı olabileceği de öne sürülmektedir.²² Bu çerçevede, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin popüler dindarlık eğilimlerinin umutsuzluk düzeyleri üzerindeki etkisini anlamak için daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, ilahiyat fakültesi öğrencilerinde popüler dindarlık ile umutsuzluk arasındaki ilişki hem psikolojik hem de sosyolojik açıdan önemli bir inceleme alanı sunmaktadır. Dini inançların bireylerin ruhsal durumlarına olan etkisini anlamak ve bu etkilerin hangi faktörlerle şekillendiğini belirlemek, yalnızca akademik literatüre katkı sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda bu öğrencilere yönelik destek mekanizmalarının geliştirilmesine de yardımcı olacaktır. Bu nedenle, gelecekte yapılacak çalışmaların bu alandaki bilgi boşluğunu doldurması beklenmektedir.

2. Problem

Dini inançlar ve pratikler, bireylerin psikolojik durumları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda, popüler dindarlık ile umutsuzluk arasındaki ilişki, özellikle genç yetişkinler arasında, dikkat çekici bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin popüler dindarlık algılarının umutsuzluk düzeyleri üzerindeki etkilerini incelemektir.

Bu araştırma, dini inançların bireylerin psikolojik iyi oluşu üzerindeki rolünü anlamak adına önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Elde edilen bulgular hem akademik literatüre hem de ruh sağlığı ve dini danışmanlık alanlarına yönelik pratik öneriler sağlayabilir. Araştırmanın problem cümlesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin popüler dindarlık algıları ile umutsuzluk düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır ve bu ilişki demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, ekonomik durum, aile tutumu vb.) açısından nasıl şekillenmektedir?

²¹ Kara vd., "Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Kaygısı İle Sınav Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma", 152.

²² Nur Eva vd., "Social Support and Religiosity as Predictor Psychological Well-Being among College Students", *Psychology Research on Education and Social Sciences* 3/2 (2022), 51.

2.1. Alt Problemler

1. Popüler dindarlık algısı, cinsiyet, yaş ve sınıf düzeylerine göre nasıl bir farklılık göstermektedir?
2. Umutsuzluk düzeyi, dini pratiklerin sıklığına göre nasıl değişmektedir?
3. Popüler dindarlık ile umutsuzluk arasındaki ilişki, cinsiyet, yaş, ekonomik durum ve aile yapısı gibi demografik değişkenler açısından nasıl şekillenmektedir?

2.2. Hipotezler

1. Popüler dindarlık ile umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişki, bireylerin yaş, cinsiyet, ekonomik durum ve aile yapısı gibi demografik değişkenlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.
2. Kadın öğrenciler, erkek öğrencilere göre daha yüksek popüler dindarlık düzeyine sahiptir.
3. Genç yaş grupları, daha yüksek popüler dindarlık düzeyine sahiptir.
4. Ekonomik durumu daha iyi olan öğrenciler, daha düşük popüler dindarlık düzeyine sahiptir.
5. Otoriter aile yapısından gelen öğrenciler, daha yüksek popüler dindarlık düzeyine sahiptir.
6. Cinsiyetler arasında umutsuzluk düzeyi açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır.
7. Yaş ilerledikçe umutsuzluk düzeyi azalmaktadır.
8. Ekonomik durumu daha iyi olan öğrenciler, daha düşük umutsuzluk düzeyine sahiptir.
9. Demokratik aile yapısından gelen öğrenciler, daha düşük umutsuzluk düzeyine sahiptir.

3. Yöntem

Bu çalışmada, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin popüler dindarlık düzeyi ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi istatistiksel olarak incelemek amacıyla anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın modeli, evreni ve örneklemini, bilgi toplama araçları ve elde edilen bulgular sistematik bir şekilde açıklanacaktır.

3.1. Araştırmanın Deseni

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin popüler dindarlık düzeyleri ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacı güden bu çalışma, nicel araştırma desenine sahip olup, ilişkisel tarama modellerinden karşılaştırma türünde bir çalışmadır. İlişkisel tarama modelleri, iki veya daha fazla değişken arasındaki birlikte değişimlerin varlığını ve derecesini belirlemek için kullanılır. Bu çerçevede, araştırma, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin popüler dindarlık ve umutsuzluk düzeyleri ile ilgili görüşlerinin toplanarak, bu iki değişken arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmada, öğrencilere ait popüler dindarlık seviyeleri ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki olası ilişki incelenecektir. Öğrencilerin görüşlerine dayalı veriler toplanarak, bu iki değişken arasındaki ilişkinin boyutu ve yönü belirlenmiştir. Bu nedenle, çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Bu nedenle öğrencilerin popüler dindarlık ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki hakkında nicel veriler toplama ve analiz yapma

süreci izlenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın hedef evreni, Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileridir. Çalışmanın örneklemini ise 2024 yılı Aralık ayında Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören toplam 432 öğrenciden oluşmaktadır. Bu örneklem grubuna, 'Bireysel Veri Formu', 'Popüler Dindarlık' ve 'Umutsuzluk' ölçeklerini içeren bir anket uygulanmıştır. Parametrik analizlerin gerçekleştirilebilmesi amacıyla normallik testi yapılmış, çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiştir. Yapılan uç değer analizi sonucunda, herhangi bir anormal veri bulunmadığı tespit edilmiş ve toplam veri sayısı 432 olarak doğrulanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Cinsiyet	Kadın	328	75,9
	Erkek	104	24,1
Yaş	18-22	222	51,4
	23-26	128	29,6
	27 ve Üzeri	82	19
	Toplam	432	100

3.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak 'Bireysel Veri Formu', 'Popüler Dindarlık' ve 'Umutsuzluk' ölçekleri kullanılarak yapılan çalışma, Popüler Dindarlık ile Umutsuzluk arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu ölçekler, katılımcıların dini inançlarını sosyal boyutlarıyla nasıl deneyimlediklerini ve umutsuzluk düzeylerini ölçmek amacıyla uygulanmıştır. Çalışma, bireylerin popüler dindarlık eğilimlerinin umutsuzluk üzerindeki etkisini anlamak ve değerlendirmek için gerçekleştirilmiştir.

3.3.1. Bireysel Veri Formu

Katılımcıların yaş, cinsiyet, ailelerinin ekonomik durumu ve aile içindeki tutumlarına yönelik bilgiler toplamak amacıyla, Bireysel Veri Formu geliştirilmiştir. Bu form, katılımcıların demografik profillerini ve aile yapısına ilişkin verileri ortaya koymak için tasarlanmıştır. Toplanan bilgiler, örneklem grubunun genel özelliklerini tanımlamak ve analiz süreçlerinde kullanmak üzere düzenlenmiştir.

3.3.2. Popüler Dindarlık Ölçeği (PDÖ)

Çalışmamızda, Soyak²³ tarafından geliştirilmiş olan popüler dindarlık ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek, Arslan'ın²⁴ önerdiği popüler dindarlık ölçeği temel alınarak Soyak²⁵ tarafından din sosyolojisi bağlamında geliştirilmiştir. Soyak, bu ölçeği 14 maddeden oluşacak şekilde 4 dereceli bir Likert tipi (Hiç Katılmıyorum, Katılmıyorum, Katılıyorum, Kesinlikle Katılıyorum) olarak tasarlamıştır. Bu ölçek üzerinden alınan en

²³ Soyak, *Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battalgazi Örneği)*, 23.

²⁴ Mustafa Arslan, "Popüler Dindarlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3/4 (2003), 97-116.

²⁵ Soyak, *Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battalgazi Örneği)*, 5.

düşük puan 14, en yüksek puan ise 56'dır. Çalışmamızda bu ölçekten elde edilen ortalama puan 35,4 olarak bulunmuştur. Bu bulgu, Popüler Dindarlık Ölçeğinden elde edilen puanların ortalama düzeyde yoğunlaştığını göstermektedir. Katılımcıların genel olarak popüler dindarlık eğilimlerinin ne çok düşük ne de çok yüksek olduğunu, dengeli bir dağılım sergilediğini söylemek mümkündür. Cronbach's Alpha katsayısı, Soyak²⁶ tarafından 0,895, Arslan²⁷ tarafından 0,85 ve Hakan Arslan²⁸ tarafından 0,631 olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada ise, kullanılan ölçeğin Cronbach's Alpha değeri 0,72 olarak hesaplanmıştır.

3.3.3. Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ)

Beck ve diğer araştırmacılar²⁹ tarafından geliştirilen Beck Umutsuzluk Ölçeği, bireylerin geleceğe yönelik karamsarlık düzeylerini ölçmeyi amaçlayan bir değerlendirme aracıdır. Bu ölçek, toplamda 20 maddeden oluşur ve katılımcılara, geleceğe dair duygu ve düşüncelerini belirten ifadeler üzerinden değerlendirme yapılır. Katılımcılar, kendilerine uygun buldukları ifadeler için "doğru", uygun bulmadıkları ifadeler için ise "yanlış" yanıtını verirler.

Bu ölçek, belirli sorularda verilen yanıtlara göre puanlama yapılır. Örneğin, 2, 4, 7, 9, 11, 12, 14, 16, 17, 18 ve 20. sorulara verilen "evet" cevabı 1 puan, 1, 3, 5, 6, 8, 10, 13, 15 ve 19. sorulara verilen "hayır" cevabı ise yine 1 puan olarak değerlendirilir. Diğer yanıtlarda ise 0 puan verilir. Bu şekilde, toplam puan hesaplanarak bireyin umutsuzluk düzeyi belirlenir. Beck (1988) ve diğerleri, yanıtları baz alarak puan aralıkları oluşturmuş ve 0-3 arası "çok hafif umutsuzluk", 4-8 arası "hafif umutsuzluk", 9-14 arası "orta seviyede umutsuzluk" ve 15-20 arası "şiddetli umutsuzluk" kategorilerini belirlemiştir. Çalışmamızda bu ölçekten elde edilen ortalama puan 4,68 olarak bulunmuştur. Araştırmamızda elde edilen 4,68'lik ortalama puan, katılımcıların genel olarak "hafif umutsuzluk" kategorisinde yer aldığını göstermektedir. Bu durum, öğrencilerin büyük çoğunluğunun ciddi bir umutsuzluk düzeyi yaşamaktan uzak olduğunu ancak hafif bir duygusal yük taşıyabileceğini işaret etmektedir.

Türkçe'ye uyarlama çalışması Seber ve diğerleri³⁰ tarafından gerçekleştirilmiş, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları ise Seber, Dilbaz, Kaptanoğlu, Tekin³¹ ve geçerlik çalışmaları Durak ve Palabıykoğlu³² tarafından yapılmıştır. Ölçekteki ifadeler, üç ana alt boyutta incelenmektedir: Gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler (1, 3, 7, 11, 18. maddeler), motivasyon kaybı (2, 4, 9, 12, 14, 16, 17, 20. maddeler) ve umut (5, 6, 8, 10, 13, 15, 19. maddeler). Her bir alt boyutun iç tutarlılık katsayıları sırasıyla, Gelecek ile ilgili duygular ve beklentiler için 0.78, Motivasyon kaybı için 0.72 ve Umut için 0.72 olarak bulunmuştur.³³ Bu çalışmada ise, kullanılan ölçeğin Cronbach's Alpha değeri 0,753 olarak hesaplanmıştır.

²⁶ Soyak, *Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battalgazi Örneği)*, 30-31.

²⁷ Arslan, "Popüler Dindarlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", 110.

²⁸ Hakan Arslan, "Normatif ve Popüler Dindarlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Çankırı Örneği", *İslami Araştırmalar Dergisi* 29/3 (2018), 642-666.

²⁹ Seber vd., "Umutsuzluk Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirliği", 140.

³⁰ Seber vd., "Umutsuzluk Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirliği", 141.

³¹ Seber vd., "Umutsuzluk Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirliği", 141.

³² Ayşegül Durak - Refia Palabıykoğlu, "Beck Umutsuzluk Ölçeği Geçerlilik Çalışması", *Kriz Dergisi* 2/2 (1994), 311-319.

³³ Durak - Palabıykoğlu, "Beck Umutsuzluk Ölçeği Geçerlilik Çalışması", 317.

3.4. Verilerin Analizi

Çalışmada kullanılan anket, 2024 yılı Aralık ayında 'Google Forms' aracılığıyla Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören 432 öğrenciye ulaştırılarak uygulanmıştır. Anketten elde edilen verilerin analizi SPSS 24 istatistik yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların her iki ölçekten elde ettikleri puanların ortalamaları (Ort.) ve standart sapmaları (Ss) hesaplanmıştır. İki grup arasındaki farklılıkları değerlendirmek için bağımsız örneklem t-testi (Independent sample t-test), üç veya daha fazla grup için ise tek yönlü varyans analizi (One-way ANOVA) uygulanmıştır. Gruplar arası farklılıkların anlamlılık düzeyini belirlemek amacıyla Post Hoc (Bonferroni) testi kullanılmıştır. Popüler Dindarlık ile Umutsuzluk ölçekleri arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmış, analizlerde anlamlılık düzeyi ,05 olarak kabul edilmiştir.

4. Bulgular

Bu aşamada, araştırmanın hipotezlerini test etmek amacıyla istatistiksel bulgular sunulmuştur. Öncelikli olarak, popüler dindarlık ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi sonuçları değerlendirilmiştir. Daha sonra, analizler, popüler dindarlık ve umutsuzluk düzeyleri ile sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir.

4.1. Popüler Dindarlık (PDÖ) ve Beck Umutsuzluk (BUÖ) Düzeyleri Arasındaki İlişkilere Dair Bulgular

Tablo 2. Popüler Dindarlık Ölçeği (PDÖ) ve Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) Toplam Puanlarına İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

Ölçekler	N	r	P
Popüler Dindarlık Ölçeği (PDÖ)	432	-,017	,730
Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ)			

Correlation is significant at the 0,05 level (2-tailed)

Tablo 2.'de yer alan korelasyon analizi sonuçlarına göre, Popüler Dindarlık Ölçeği (PDÖ) ile Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) puanları arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülse de bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($r=-0,017$, $p=0,730$, $p>0,05$). Bu bulgu, öğrencilerin popüler dindarlık düzeylerinin kendi umutsuzluk seviyeleri üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, bireylerin popüler dindarlık eğilimleri ile umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir bağ kurulamamıştır.

4.2. Popüler Dindarlık Ölçeği (PDÖ) ve Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) ile Sosyo-demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Tablo 3. Popüler Dindarlık Ölçeği (PDÖ) ve Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ)

Toplam Puanlarına İlişkin T-Testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	Ort.	Ss.	F	t	P
PDÖ	Erkek	104	34,3	6,22	,072	2,028	,041
	Kadın	328	35,8	6,38			
BUÖ	Erkek	104	4,85	4,30	,055	-,463	,644
	Kadın	328	3,64	4,39			

$p<,05$

Tablo 3.'teki erkek ve kadın öğrenciler arasında PDÖ puanları açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p=0.041$, $p<0.05$). Kadın öğrencilerin PDÖ puan ortalaması ($x=35.8$), erkek öğrencilerin puan ortalamasından ($x=34.3$) daha yüksektir. Bu bulgu, kadın öğrencilerin popüler dindarlık eğilimlerinin erkeklerden daha fazla olduğunu göstermektedir.

BUÖ toplam puanları açısından erkek ve kadın öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p=0.644$, $p>0.05$). Erkek öğrencilerin umutsuzluk puan ortalaması ($x=4.85$), kadın öğrencilerin puan ortalamasından ($x=3.64$) daha yüksek olmasına rağmen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Bu bulgular, kadın öğrencilerin popüler dindarlık puanlarının erkeklerden anlamlı derecede yüksek olması, kadınların bu alana daha fazla eğilim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmamakla birlikte, erkek öğrencilerin umutsuzluk puanlarının kadın öğrencilerden biraz daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Tablo 4. Yaşa Göre Popüler Dindarlık Ölçeği (PDÖ) ve Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) Toplam Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Ölçek	Yaş	N	Ort.	Ss.	F	P	Fark
PDÖ	18-22	222	36,9	5,53	14,15	,000	1=2,3
	23-26	128	34,4	6,79			2=1
	27 ve Üzeri	82	33,0	6,82			3=1
BUÖ	18-22	222	5,11	4,23	8,47	,000	1=3
	23-26	128	5,06	4,86			2=3
	27 ve Üzeri	82	2,92	3,40			3=1,2

$p<.05$

Tablo 4.'deki ANOVA sonuçlarına göre İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin PDÖ F değeri: $F=14.15$, $p=0.000$ ($p<0.05$). Bu da yaş grupları arasında PDÖ puanları açısından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Hangi gruplar arasında anlamlı fark olduğunu gösteren Bonferroni testinde; 18-22 yaş grubu öğrenciler, hem 23-26 yaş ($p<0.05$) hem de 27 yaş ve üzeri ($p<0.05$) öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksek PDÖ puanlarına sahiptir. 23-26 yaş grubu öğrenciler de 27 yaş ve üzeri grubu öğrencilere göre anlamlı derecede daha yüksek PDÖ puanlarına sahiptir. PDÖ puanları yaş ilerledikçe düşmektedir. Genç yaş grubundaki bireylerin popüler dindarlık eğilimleri daha yüksek görünmektedir.

ANOVA analizi sonuçlarına göre BUÖ puanları arasında yaş gruplarına göre anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($F=8.47$, $p=0.000$, $p<0.05$). 27 yaş ve üzeri grubu, hem 18-22 yaş ($p<0.05$) hem de 23-26 yaş ($p<0.05$) gruplarına göre anlamlı derecede daha düşük BUÖ puanlarına sahiptir. 18-22 yaş ile 23-26 yaş grupları arasında ise anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu bulgular, umutsuzluk düzeylerinin yaş ilerledikçe azaldığını ortaya koymaktadır. Özellikle 27 yaş ve üzerindeki öğrenciler, daha genç yaş gruplarına göre belirgin şekilde daha düşük umutsuzluk düzeyine sahiptir. Bu durum, yaşla birlikte bireylerin hayata karşı daha olumlu bir bakış açısı geliştirdiğini ve umutsuzluk seviyelerinin azalabileceğini göstermektedir.

Tablo 5. Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Popüler Dindarlık Ölçeği (PDÖ) ve Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) Toplam Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Ölçek	Ekonomik Durum	N	Ort.	Ss.	F	P	Fark
PDÖ	15000 altı	88	35,6	6,80	,508	,677	-
	15000-20000	96	36,0	6,32			
	20000-30000	97	35,4	5,54			
	30000 Üzeri	151	35,0	6,64			
BUÖ	15000 altı	88	4,89	4,28	3,757	,011	2=4
	15000-20000	96	5,37	4,6			3=4
	20000-30000	97	5,24	4,67			4=2,3
	30000 Üzeri	151	3,75	3,85			

$p<,05$

Tablo 5.'deki ANOVA analizi sonuçlarına göre, PDÖ puanları açısından ekonomik durum grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F=0.508$, $p=0.677$, $p>0.05$). Bu sonuçlar, öğrencilerin popüler dindarlık eğilimlerinin ekonomik durumdan etkilenmediğini göstermektedir. Ekonomik durumun öğrencilerin popüler dindarlık eğilimlerini etkilemediği görülmüştür. Bu durum, popüler dindarlık eğilimlerinin bireylerin ekonomik şartlarından bağımsız olarak şekillendiğini işaret etmektedir.

ANOVA analizi sonuçlarına göre, BUÖ puanları açısından ekonomik durum grupları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F=3.75$, $p=0.011$, $p<0.05$). 30.000 TL üzeri grubu, hem 15.000-20.000 TL ($p<0.05$) hem de 20.000-30.000 TL ($p<0.05$) gruplarına göre anlamlı derecede daha düşük umutsuzluk puanlarına sahiptir. 15.000-20.000 TL ile 20.000-30.000 TL grupları arasında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır. Umutsuzluk düzeyleri ekonomik durumla ilişkili bulunmuştur. Ekonomik durumu daha iyi olan bireylerin (30.000 TL üzeri), daha düşük ekonomik duruma sahip olan bireylere kıyasla daha düşük umutsuzluk seviyelerine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. Ailenin Tutumuna Göre Popüler Dindarlık Ölçeği (PDÖ) ve Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) Toplam Puanlarına İlişkin ANOVA Sonuçları

Ölçek	Aile Tutum	N	Ort.	Ss.	F	P	Fark
PDÖ	Otoriter	167	35,8	6,15	2,11	,122	-
	İlgisiz	28	33,2	8,47			
	Demokratik	237	35,4	6,20			
BUÖ	Otoriter	167	5,40	4,63	7,18	,001	1=3
	İlgisiz	28	6,21	5,55			2=3
	Demokratik	237	3,99	3,87			3=1,2

$p<,05$

Tablo 6.'daki ANOVA analizi sonuçlarına göre, aile tutumları ile PDÖ puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F=2.11$, $p=0.122$, $p>0.05$). Bu bulgular, öğrencilerin popüler dindarlık eğilimlerinin ailelerin tutumlarından etkilenmediğini göstermektedir. Popüler dindarlık eğilimlerinin bireysel bir özellik olduğu ve aile tutumlarından bağımsız şekillendiği söylenebilir.

ANOVA analizi sonuçlarına göre, BUÖ puanları açısından aile tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F=7.18$, $p=0.001$, $p<0.05$). Demokratik aile tutumuna sahip bireyler, otoriter ($p<0.05$) ve ilgisiz ($p<0.05$) tutumlara sahip ailelerden gelen bireylere

göre anlamlı derecede daha düşük umutsuzluk puanlarına sahiptir. Otoriter ve ilgisiz aile tutumları arasında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuç, demokratik aile tutumunun bireylerin umutsuzluk düzeylerini azalttığını, otoriter ve ilgisiz tutumların ise daha yüksek umutsuzluk düzeyleriyle ilişkilendirildiğini göstermektedir. Özellikle demokratik aile yapılarında yetişen bireylerin daha olumlu bir psikolojik duruma sahip olabileceği ve umutsuzluk duygusunun bu aile yapılarında daha az görülebileceği söylenebilir.

5. Tartışma ve Yorum

Popüler Dindarlık Ölçeği (PDÖ) ile Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) arasında yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre, negatif yönde bir ilişki gözlemlenmiş olsa da, bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($r = -0.017$, $p = 0.730$, $p > 0.05$). Bu bulgu, öğrencilerin popüler dindarlık düzeylerinin umutsuzluk seviyeleri üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte, hipotez doğrultusunda, popüler dindarlık ile umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişkinin, bireylerin yaş, cinsiyet, ekonomik durum ve aile yapısı gibi demografik değişkenlere bağlı olarak değişkenlik gösterebileceği öngörülmüştür. Ancak elde edilen sonuçlar, bu değişkenlerin bu ilişki üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya koymamaktadır.

Çalışmamızda Popüler Dindarlık Ölçeği (PDÖ) üzerinden alınan en düşük puan 14, en yüksek puan ise 56 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların bu ölçekten elde ettikleri ortalama puan 35,4'tür. Bu durum, katılımcıların popüler dindarlık düzeyinin genel olarak orta seviyede olduğunu göstermektedir. Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) üzerinden alınan puanlara göre, Beck (1988) ve diğerlerinin belirlediği kategorilere göre 0-3 arası "çok hafif umutsuzluk", 4-8 arası "hafif umutsuzluk", 9-14 arası "orta seviyede umutsuzluk" ve 15-20 arası "şiddetli umutsuzluk" olarak değerlendirilmiştir. Çalışmamızda BUÖ'den elde edilen ortalama puan 4,68'dir. Bu bulgu, katılımcıların genel olarak "hafif umutsuzluk" kategorisinde yer aldığını göstermektedir.

Popüler Dindarlık Ölçeği (PDÖ) ile Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) arasındaki ilişkinin incelendiği korelasyon analizi sonuçları Tablo 2.'de sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre, PDÖ ve BUÖ puanları arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmekle birlikte, bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($r = -0,017$, $p = 0,730$, $p > 0,05$). Bu bulgu, öğrencilerin popüler dindarlık düzeylerinin umutsuzluk seviyeleri üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, bireylerin popüler dindarlık eğilimleri ile umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir bağ kurulamamıştır.

Bireylerin popüler dindarlık eğilimleri ile umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir bağ kurulamaması, popüler dindarlığın yapısal özellikleri ve bireylerin dini yaşamı içselleştirme seviyeleri ile açıklanabilir. Popüler dindarlık, bireylerin dini ritüeller ve sembollerle ilişkisini ifade ederken, bu tür uygulamaların içsel duygusal durumlar üzerinde ne denli etkili olduğu, yapılan anket sonuçlarıyla daha iyi anlaşılmaktadır. Türbe ziyaretleri, katılımcılar arasında manevi destek alma, dua etme ve ibret alıp tefekkür etme gibi dini pratikler açısından önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, ziyaretin etkileri genellikle dışsal bir düzeyde kalmakta, içsel bir bağlılık ya da derin manevi dönüşüm sağlamakta sınırlı kalmaktadır. Örneğin, ziyaretlerin %67,2 gibi yüksek bir oranla dini yaşantıya olumlu etkilerde bulunduğu belirtilse de, bireylerin manevi huzur ve umutsuzluk gibi içsel duygusal durumları üzerinde uzun vadeli ve derin bir değişim

sağlanıp sağlanmadığı sorgulanabilir.³⁴ Bir araştırmada ziyaretçilerin türbelerde manevi bir ortamda olma hissi yaşayarak huzur buldukları, kaygı ve umutsuzluk duygularından sıyrıldıkları belirtilmektedir.³⁵ Bu durum, popüler dindarlığın, özellikle türbe gibi ziyaret yerlerine dayalı ritüellerin, bireylerin psikolojik durumları üzerinde sınırlı bir etkiye sahip olabileceğini ve daha derin manevi bağlılık ve içsel inanç gerektiren süreçlerin önemini ortaya koymaktadır.

İlahiyat fakültesi öğrencileri üzerinde popüler dindarlık eğilimleri ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin anlamlı çıkmaması, dini bilginin teorik olarak öğrenilmesi ile pratik yaşama geçirilmesi arasında bir fark olduğunu gösterebilir. Popüler dindarlık, bireylerde manevi tatmin yerine bir sosyal uyum veya dışsal bir bağlılık hissi oluşturmuş olabilir. Bu nedenle, umutsuzluk düzeyleri üzerinde etkili olmamıştır. Sonuç olarak, bulgularımız, popüler dindarlığın bireylerin umutsuzluk seviyelerini dönüştürmede yeterince etkili olmadığını ve dindarlığın manevi derinlikten ziyade yüzeysel uygulamalara dayanması durumunda bu etkinin sınırlı kalabileceğini ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, literatürdeki bazı çalışmalara ters düşmeyebilir, çünkü farklı araştırmalar, dinin bireylerin psikolojik durumları üzerindeki etkisinin karmaşık ve çok yönlü olduğunu göstermektedir. Örneğin, Uysal vd. (2017)³⁶, dinin psikolojik sağlığı hem olumlu hem de olumsuz şekilde etkileyebileceğini belirtmiş, bazı bireylerde dini inançların stres ve kaygıyı artırabileceği, bazılarında ise rahatlama ve umudu pekiştirebileceği vurgulanmıştır. Diğer taraftan, Acaboğa'nın (2007)³⁷ yaptığı çalışmada, dini pratiklerin bireylerde umutsuzluğu azaltıcı bir etki oluşturduğunu bulmuştur. Ancak, bu çalışmadaki bulguların daha geniş bir örnekleme farklı koşullar altında tekrarı gerekebilir.

Çalışmamızda elde edilen bulgular, popüler dindarlık ile umutsuzluk arasındaki ilişkinin incelenmesi açısından önemli bir veri sunmaktadır. Ancak, bireylerin dini eğilimlerinin, psikolojik durumlarını açıklamada tek başına yeterli olmadığını, diğer faktörlerin (örneğin; kişisel, sosyal ve çevresel etkenler) de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) ile yapılan bu tür çalışmalarda, dini faktörlerin her bireyde farklı şekillerde tezahür edebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırma sonuçlarına göre kadın öğrenciler, erkek öğrencilere göre daha yüksek popüler dindarlık puanlarına sahiptir. Bu hipotez doğrulanmıştır. Tablo 3.'teki t-test sonuçlarına göre, kadın öğrencilerin popüler dindarlık puan ortalaması ($x = 35.8$) erkek öğrencilerin puan ortalamasından ($x = 34.3$) anlamlı derecede yüksektir ($p = 0.041$, $p < 0.05$). Bu bulgu, kadın öğrencilerin popüler dindarlık eğilimlerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Cinsiyet farklılıkları ile dini inanç ve uygulamalar arasında bir

³⁴ Muammer Ak, "Ziyaret Fenomeni Bağlamında Türk Popüler Dindarlığı", *Toplum Bilimleri Dergisi* 18 (2024), 264-279.

³⁵ Zehra Önen, "Ziyaret Fenomeni Çerçevesinde Popüler Dindarlık", *Kadim Akademi SBD* 3/2 (2019), 166-169.

³⁶ Veysel Uysal vd., "Dini Başa Çıkma ile Umut, Hayat Memnuniyeti ve Psikolojik Sağlık Arasındaki Etkileşim Üzerine Bir Araştırma", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/52 (2017), 143-144.

³⁷ Asiye Acaboğa, *Din-Mutluluk İlişkisi* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütcü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 32.

bağ olduğu bazı çalışmalarda görülmektedir.³⁸ Çalışmalarda, kadınların³⁹ veya erkeklerin⁴⁰ belli dönemlerde daha yüksek dini inanç ve uygulama düzeylerine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında popüler dindarlık eğilimlerinin cinsiyet açısından anlamlı fark olmadığını gösteren çalışmalar da söz konusudur.⁴¹

Cinsiyetler arasında umutsuzluk düzeyi açısından anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu hipotez doğrulanmamıştır. Tablo 3.'teki t-test sonuçları, erkek ve kadın öğrenciler arasında Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) puanları açısından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir ($p = 0.644$, $p > 0.05$). Erkek öğrencilerin umutsuzluk puan ortalaması ($x = 4.85$) kadın öğrencilerin puan ortalamasından ($x = 3.64$) biraz daha yüksek olsa da bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu durum, daha önce yapılan benzer çalışmalarda elde edilen bulgularla paralel olup, cinsiyetin umutsuzluk düzeyleri üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir. Aynı zamanda başka çalışmada ise erkeklerin umutsuzluk düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.⁴²

Çalışmamızda elde edilen bulgular, kadın öğrencilerin popüler dindarlık düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğunu, ancak cinsiyetin umutsuzluk düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, cinsiyetin dini eğilimler üzerinde önemli bir etkisi olduğunu gösterirken, umutsuzluk düzeyleri açısından cinsiyet farkının etkili olmadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular, dinin bireylerin psikolojik durumları üzerindeki etkisinin karmaşık ve çok yönlü olduğunu bir kez daha hatırlatmaktadır. Ayrıca, dini eğilimlerin kişisel, sosyal ve çevresel etmenlerle şekillenebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu bulgular, önceki çalışmalarda⁴³ elde edilen sonuçlarla paralel olup, cinsiyetin dini eğilimler üzerindeki etkisinin önemli olduğunu ancak psikolojik durumu anlamada cinsiyetin daha az belirleyici bir faktör olduğunu göstermektedir.

Genç yaş grupları, daha yüksek popüler dindarlık puanlarına sahiptir. Bu hipotez doğrulanmıştır. Tablo 4.'teki ANOVA sonuçlarına göre, yaş grupları arasında Popüler Dindarlık Ölçeği (PDÖ) puanlarında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F = 14.15$, $p = 0.000$). Genç yaş grubu (18-22 yaş) öğrenciler, 23-26 yaş ($p < 0.05$) ve 27 yaş ve üzeri ($p < 0.05$) öğrencilere kıyasla daha yüksek PDÖ puanlarına sahiptir. Bu bulgu, genç yaş grubunun, yaş ilerledikçe düşen popüler dindarlık düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, genç bireylerin dini eğilimlerinin daha güçlü olduğunu ve yaşın ilerlemesiyle popüler dindarlık düzeylerinde bir azalma yaşandığını ortaya koymaktadır.

³⁸ Ünver Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat* (İstanbul: Erzurum Kitaplığı Yayınları, 1999); Arslan, "Popüler Dindarlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması"; Soyak, *Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battalgazi Örneği)*; Arslan, "Normatif ve Popüler Dindarlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi".

³⁹ Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, 74-75; Fatma Baynal, "Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2015), 213.

⁴⁰ M. Emin Köktaş, *Türkiye'de Dini Hayat İzmir Örneği* (İstanbul: İşaret Yayınları, 1993), 78, 83, 88.

⁴¹ Aktaş, "Popüler Dindarlıkla Ahlaki Uzaklaşma Arasındaki İlişki: İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği", 64.

⁴² Dilek Özmen vd., "Lise Öğrencilerinde Umutsuzluk ve Umutsuzluk Düzeyini Etkileyen Etkenler", *Anadolu Psikiyatrisi ...* 9 (2008), 11; Kamile Şanlı Kula - Turan Saraç, "Üniversite Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi: Ahi Evran Üniversitesi Örneği", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18/1 (01 Haziran 2017), 1-16.

⁴³ Sezai Korkmaz, "Cinsiyete Göre Dindarlık: Bir Meta-Analiz Çalışması", *Bilimname* 2020/43 (2020), 437-460; Murat Doğan - Faruk Karaca, "Cinsiyetin Dindarlık Üzerine Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması", *Bilimname* 45 (2021), 219-260.

Kalgı (2021)⁴⁴ tarafından yapılan araştırmada da ise yaş değişkeni ile dindarlık arasında anlamlı fark görülmektedir. Araştırmada, 14 yaşındaki öğrencilerin dindarlık düzeylerinin 13-18 yaş arasındaki diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak, bu bulgu, çalışmamızla benzer bir sonuç göstermemektedir.

Yaş ilerledikçe umutsuzluk düzeyi azalmaktadır. Bu hipotez de doğrulanmıştır. Tablo 4.'te yer alan Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) analizlerine göre, yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F = 8.47, p = 0.000$). 27 yaş ve üzeri gruptaki öğrenciler, 18-22 yaş ($p < 0.05$) ve 23-26 yaş ($p < 0.05$) gruplarına göre anlamlı derecede daha düşük umutsuzluk puanlarına sahiptir. Bu bulgu, yaş ilerledikçe umutsuzluk düzeylerinin azaldığını ve yaşlı bireylerin daha olumlu bir bakış açısı geliştirdiğini göstermektedir. Çalışmamızın bulguları, yaşın hem popüler dindarlık hem de umutsuzluk düzeyleri üzerindeki etkilerini göstermektedir. Çalışmada, genç yaş grubunun, dini inanç ve pratiklere daha yakın popüler dindarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum, dini pratiğe daha fazla eğilim gösterme ve dini değerlerle özdeşleşmenin genç yaşlarda daha belirgin olduğunu ortaya koymaktadır.

Öte yandan, yaş ilerledikçe umutsuzluk düzeylerinde bir azalma olduğu ve yaşlı bireylerin daha olumlu bir bakış açısı geliştirdiği bulunmuştur. Bu bulgu, yaşa bağlı olarak bireylerin yaşam deneyimlerinin arttığı ve bu deneyimlerin bireylerin psikolojik sağlığı üzerinde olumlu bir etki yarattığını gösterebilir. Batıgün (2005) ve Özkaya (2017)⁴⁵ tarafından yapılan araştırmalarda da erken yaşlarda umutsuzluk düzeyinin sonraki yıllardan yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Ekonomik durumu daha iyi olan öğrenciler, daha düşük popüler dindarlık düzeyine sahiptir. Bu hipotez doğrulanmamıştır. Tablo 5.'te yer alan ANOVA sonuçlarına göre, ekonomik durum grupları arasında Popüler Dindarlık Ölçeği (PDÖ) puanları açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F = 0.508, p = 0.677, p > 0.05$). Bu bulgu, öğrencilerin popüler dindarlık eğilimlerinin ekonomik durumlarından etkilenmediğini ve popüler dindarlık düzeylerinin ekonomik faktörlerden bağımsız olarak şekillendiğini göstermektedir.

Alanyazında Kurt (2009)⁴⁶ tarafından yapılan araştırmada ise ekonomik durumu iyi olanların daha iyi bir dindarlık seviyesinde olduğu görülmektedir. Çalışmada, Gelir düzeyi yükseldikçe dini yaşantının şiddetinde azalma olduğu ortaya çıkmış, üst sosyo-ekonomik tabakalarda dine bağlılıkta belirgin bir düşüş gözlemlenmiştir. Ayrıca Yakut (2002)⁴⁷ tarafından yapılan çalışmada da Ekonomik durumu "çok iyi" olarak tanımlayan katılımcıların, en yüksek dindarlık puanlarına sahip olduğu ve ekonomik durumun iyileşmesiyle dindarlık puanlarının arttığı, bu farkın ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlemlenmektedir. Çalışmamızla ekonomik durumun dindarlık düzeyleri üzerinde farklı olduğunu gösteren bu bulgular, popüler dindarlık ve ekonomik durum arasındaki ilişkinin daha karmaşık ve çok faktörlü olabileceğini düşündürmektedir.

⁴⁴ Mehmet Emin Kalgı, *Dindarlık ve Kişilik* (İksad Publishing House, 2021), 105.

⁴⁵ Ayşegül Batıgün, "İntihar Olasılığı: Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Umutsuzluk ve Yalnızlık Açısından Bir İnceleme", *Türk Psikiyatri Dergisi* 16/1 (2005), 33; Gözde Özkaya, *Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri İle Umutsuzluk ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki* (İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 6.

⁴⁶ Abdurrahman Kurt, "Dindarlığı Etkileyen Faktörler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2009), 23.

⁴⁷ Selahattin Yakut, *Ahlaki Zekâ, Din ve Dindarlık (Psikososyal Bir Bakış)* (Ankara: İksad Publishing House, 2022), 109.

Ekonomik durumu daha iyi olan öğrenciler, daha düşük umutsuzluk düzeyine sahiptir. Bu hipotez doğrulanmıştır. Tablo 5.'teki ANOVA sonuçlarına göre, Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) puanları açısından ekonomik durum grupları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F = 3.75$, $p = 0.011$, $p < 0.05$). 30.000 TL üzeri grubu, hem 15.000-20.000 TL ($p < 0.05$) hem de 20.000-30.000 TL ($p < 0.05$) gruplarına göre anlamlı derecede daha düşük umutsuzluk puanlarına sahiptir. Bu bulgu, ekonomik durumu daha iyi olan bireylerin daha düşük umutsuzluk seviyelerine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ekonomik durumu daha kötü olan bireyler, ekonomik zorluklarla başa çıkmakta güçlük çekebilir ve bu da psikolojik durumlarını olumsuz etkileyebilir. Buna karşılık, ekonomik olarak daha güçlü bir durumu olan bireyler, maddi kaygılardan daha az etkilenebilir ve bu durum, onların umutsuzluk seviyelerinin daha düşük olmasına yol açabilir.

Alanyazında Erdoğan ve Akın (2016)⁴⁸ tarafından yapılan "Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin İş Bulma Endişeleri ve Umutsuzluk Düzeyleri" adlı çalışmada ekonomik durum ile umutsuzluk puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Özkaya (2017)⁴⁹ tarafından yapılan çalışmada ise algıladıkları ekonomik durumları daha yüksek olan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinin, algılanan ekonomik durumu düşük olan öğrencilere göre daha düşük olduğu görülmektedir.

Çalışmamızın bulguları, ekonomik durumun öğrencilerin yalnızlık düzeyleri üzerindeki paralel etkisini göstermektedir. Ekonomik durum ile popüler dindarlık düzeyleri arasında bir ilişki bulunmamışken, ekonomik durum ile umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Ekonomik olarak daha iyi durumda olan bireylerin, daha düşük umutsuzluk seviyelerine sahip olduğu görülmüştür. Bu durum, sosyoekonomik durumun bireylerin psikolojik sağlığı ve genel iyilik hali üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ekonomik güven, bireylerin psikolojik iyilik hallerini iyileştirebilirken, ekonomik belirsizlikler ve zorluklar, olumsuz duygusal durumları pekiştirebilir.

Otoriter aile yapısından gelen öğrenciler, daha yüksek popüler dindarlık düzeyine sahiptir. Hipotez yapılan ANOVA analizine göre doğrulanmamıştır. Otoriter aile yapısından gelen öğrencilerin popüler dindarlık düzeylerinin, aile tutumlarından bağımsız olarak şekillendiği görülmüştür. Bu durum, bireysel özelliklerin ve kişisel inanç sistemlerinin daha belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu durum, literatürdeki bazı çalışmalara⁵⁰ aykırı gibi görünse de bireysel özelliklerin ve kişisel inanç sistemlerinin dindarlık üzerinde daha belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

Araştırmalar, insanların dini algılama ve yaşama biçimleri ile mensup oldukları dinin türüne göre din ve dindarlık ile anne-baba tutumları arasında çeşitli ilişkiler bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ancak çoğu çalışmada, ilgili ve seven ya da demokratik anne-baba tutumları ile çocukların ve gençlerin dindarlığı ile dine karşı tutumları arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, ailede annenin

⁴⁸ Eylül Gülnur Erdoğan - Belgin Akın, "Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin İş Bulma Endişeleri ve Umutsuzluk Düzeyleri", *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 32/1 (2016), 72-89.

⁴⁹ Özkaya, *Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri İle Umutsuzluk ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki*, 28.

⁵⁰ Nurten Kınter, "İlgili-Seven Anne-Baba Tutumları İle Din Ve Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine", *Dini Araştırmalar* 18/46 (15-06-2015) (2015), 9-44; Sümevra Bilecik, "Anne Baba Tutumlarının Bireylerin Din Algısına Etkisi", *Değerler Eğitimi Dergisi* 15/33 (2017), 7-38.

tutumunun çocuk üzerindeki etkisinin genellikle babanın etkisinden daha fazla olduğu vurgulanmaktadır.⁵¹

Demokratik aile yapısından gelen öğrenciler, daha düşük umutsuzluk düzeyine sahiptir. Hipotez, elde edilen bulgularla desteklenmektedir. Demokratik aile tutumuna sahip bireylerin, otoriter ve ilgisiz ailelerden gelen bireylere göre daha düşük umutsuzluk düzeylerine sahip olduğu kanıtlanmıştır. Bu sonuç, demokratik aile yapılarının bireylerin psikolojik sağlığı üzerindeki olumlu etkilerini vurgulamaktadır.

Demokratik aile yapıları, bireylerin kendilerini ifade etmelerine ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak tanır. Bu tür ailelerde, açık iletişim ve destekleyici bir ortam bulunması, bireylerin psikolojik sağlıklarını olumlu yönde etkileyebilir. Bundan dolayı Özen'in (2019) yapmış olduğu bir araştırmanın analizinde, demokratik ana-baba tutumunun öğrencilerin psikolojik sağlıkları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Bu tutum, öğrencilerin okul içi ve çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti, etkinliklere katılım, arkadaş grubu ve ev içi ilişkilerde iş birliği, iletişim, empati, problem çözme, öz yeterlilik, öz farkındalık ve eğitimsel hedefler gibi koruyucu faktörlerde olumlu gelişmelere katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak, demokratik tutuma yüksek puan veren öğrencilerin hem içsel hem de dışsal koruyucu özelliklerinin daha güçlü olduğu belirlenmiştir.⁵² Bu durum, demokratik aile yapılarının umutsuzluk düzeylerini azaltma potansiyelini artırmaktadır.

Başal vd. (2014) tarafından yapılan çalışmada ise, demokratik tutuma sahip ebeveynlerin kız çocuklarının, otoriter tutuma sahip ebeveynlerin kız çocuklarına kıyasla daha uyumlu ve hoşgörülü olduğu ifade edilebilir. Demokratik ebeveyn tutumlarının, çocukların özgüven gelişimini destekleyerek olumlu bir etki yarattığı görülmektedir. Buna karşılık, cezalandırıcı ve izin verici gibi olumsuz çocuk yetiştirme yaklaşımlarının, çocukların ilerleyen yaşamlarında anti-sosyal, saldırgan davranışlara ve suç eğilimlerine yol açabileceği belirtilmektedir.⁵³ Bundan dolayı demokratik aile tutumları, bireylerin özgüvenlerini ve bağımsızlıklarını geliştirmelerine yardımcı olabilir. Otoriter aile yapılarında yetişen bireylerin, kontrol altında tutulmaları ve bağımsız düşünme becerilerinin sınırlandırılması, umutsuzluk hissini artırabilir.

Sonuç olarak, demokratik aile yapısından gelen öğrencilerin daha düşük umutsuzluk düzeyine sahip olduğu bulgusu, literatürdeki mevcut bilgilerle desteklenmektedir. Demokratik aile yapıları, bireylerin psikolojik sağlığı üzerinde olumlu bir etki yaratarak, umutsuzluk hissini azaltma potansiyeline sahiptir. Bu durum, aile içi iletişim ve destek mekanizmalarının bireylerin ruhsal durumlarını şekillendirme üzerindeki rolünü anlamak için önemli bir bağlam sunmaktadır. Demokratik tutumlar, bireylerin özgüven, problem çözme becerileri ve duygusal dayanıklılık gibi olumlu özelliklerini destekleyerek, umutsuzluk gibi olumsuz duyguların ortaya çıkmasını önleyebilir.

⁵¹ Nurten Kınter, "İlgili-Seven Anne-Baba Tutumları ile Din ve Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine", *Dini Araştırmalar* 18/46 (15-06-2015) (2015), 31-32.

⁵² Dilan Özen, "Ortaokul Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Psikolojik Sağlamlık Üzerine Etkisi*", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 6/3 (2019), 1444.

⁵³ Handan Asude Başal vd., "'Otoriter' ve 'Demokratik' Tutuma Sahip Ebeveynleri Olan 5-6 Yaş Çocuklarının Evcilik Oyunlarında Üstlendikleri Roller", *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 3/2 (2014), 399.

6. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Düzce İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin popüler dindarlık ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyerek bazı önemli bulgulara ulaşmıştır. Yapılan analizler, popüler dindarlık ile umutsuzluk arasında belirgin bir ilişki olmadığını göstermektedir. Öğrencilerin dini inanç ve pratiklerine dayalı popüler dindarlık düzeylerinin, umutsuzluk hislerini doğrudan etkilemediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca, kadın öğrencilerin popüler dindarlık düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu ancak cinsiyetin umutsuzluk düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Yaş grupları açısından ise, genç yaş gruplarının daha yüksek popüler dindarlık puanlarına sahip olduğu, yaş ilerledikçe umutsuzluk seviyelerinin azaldığı gözlemlenmiştir.

Ekonomik durumun popüler dindarlık üzerinde belirgin bir etkisi olmadığı, ancak ekonomik durumu iyi olan öğrencilerin umutsuzluk seviyelerinin daha düşük olduğu belirlenmiştir. Aile tutumlarının popüler dindarlık düzeyleri üzerinde etkisi olmadığı ancak demokratik aile yapısından gelen öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin, otoriter ve ilgisiz ailelerden gelenlere göre daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgular, bireysel özelliklerin ve kişisel inanç sistemlerinin dindarlık üzerinde daha belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

Çalışma, üniversitelerin öğrencilere yönelik psikolojik destek programları düzenlemelerini önermektedir. Özellikle genç bireylerin stresle başa çıkma becerilerini güçlendirmek amacıyla atölyeler ve destek programları düzenlenebilir. Dini pratiklerin teşvik edilmesi, sosyal destek mekanizmalarını güçlendirerek bireylerin yalnızlık hissi azaltabilir ve umut duygusunu artırabilir. Ayrıca, öğrencilerin dini inançlarını daha bilinçli bir şekilde anlamalarına yardımcı olacak eğitim programları düzenlenmesi önemlidir. Popüler dindarlık ve umutsuzluk arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak için farklı üniversitelerde ve demografik gruplarda benzer çalışmalar yapılabilir.

Maddi durumu kötü olan öğrenciler için sosyal destek sistemlerinin güçlendirilmesi kritik öneme sahiptir. Maddi yardım programları ve burs imkanları, bu öğrencilerin psikolojik sağlıklarını destekleyebilir. Ayrıca, otoriter aile yapılarının bireyler üzerindeki etkilerini daha iyi anlayabilmek için aile ilişkileri üzerine derinlemesine araştırmalar yapılmalıdır. Demokratik aile yapılarının psikolojik sağlık üzerindeki olumlu etkilerinin araştırılması gerektiği sonucuna varılmaktadır. Gelecek çalışmalarda, demokratik aile yapılarının sağladığı destek mekanizmaları ile bireylerin umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki daha derinlemesine incelenebilir.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. *(Düzce Üniversitesi Rektörlüğü, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanlığının 19.12.2024 Tarih, 2024/399 Nolu kararı ile Etik Kurul Kararı alınmıştır.)
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	turkiyeilahiyat@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. *(Düzce University Rectorate, Scientific Research and Publication Ethics Committee Decision was taken with the decision dated 19.12.2024, numbered 2024/399 of the Presidency of the Publication Ethics Committee.)
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	turkiyeilahiyat@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça / References

Acaboğa, Asiye. *Din-Mutluluk İlişkisi*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Ak, Muammer. "Ziyaret Fenomeni Bağlamında Türk Popüler Dindarlığı". *Toplum Bilimleri Dergisi* 18 (2024), 264-279.

Akkuş, Halil İbrahim - Uçar, Ramazan. "Dindarlık Tipolojileri Bağlamında Türk Toplumunu". *Toplum Bilimleri (Dergi)* XII/24 (2018), 115-139.

Aktaş, Hamza. "Popüler Dindarlıkla Ahlaki Uzaklaşma Arasındaki İlişki: İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği". *İlahiyat Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler*. ed. Sait M. Uzundağ vd. 57-73. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2021.

Arslan, Hakan. "Normatif ve Popüler Dindarlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi: Çankırı Örneği". *İslami Araştırmalar Dergisi* 29/3 (2018), 642-666.

Arslan, Mustafa. "Popüler Dindarlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3/4 (2003), 97-116.

Başal, Handan Asude vd. "'Otoriter' ve 'Demokratik' Tutuma Sahip Ebeveynleri Olan 5-6 Yaş Çocuklarının Evcilik Oyunlarında Üstlendikleri Roller". *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 3/2 (2014), 384-409.

Batıgün, Ayşegül. "İntihar Olasılığı: Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Umutsuzluk ve Yalnızlık Açısından Bir İnceleme". *Türk Psikiyatri Dergisi* 16/1 (2005), 29-39.

Baynal, Fatma. "Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 4/1 (2015), 206-231. <https://doi.org/10.15869/itobiad.96269>

Bayrakcı, Sami - Çuhadar, Mustafa. "Sosyal Medya ve Popüler Dindarlık: Facebook'taki Tasavvuf Sayfaları Üzerine Bir İnceleme". *Eskişen* 54 (2024), 895-928.

Beck, Aaron T. *Cognitive therapy and the emotional disorders*. Oxford, England: International Universities Press, 1976.

Bilecik, Sümeyra. "Anne Baba Tutumlarının Bireylerin Din Algısına Etkisi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 15/33 (2017), 7-38.

Doğan, Murat - Karaca, Faruk. "Cinsiyetin Dindarlık Üzerine Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması". *Bilimname* 45 (2021), 219-260.

Durak, Ayşegül - Palabıkoğlu, Refia. "Beck Umutsuzluk Ölçeği Geçerlilik Çalışması". *Kriz Dergisi* 2/2 (1994), 311-319. https://doi.org/10.1501/Kriz_0000000071

Erdoğan, Eylül Gülnur - Akın, Belgin. "Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin İş Bulma Endişeleri ve Umutsuzluk Düzeyleri". *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 32/1 (2016), 72-89.

Eva, Nur vd. "Social Support and Religiosity as Predictor Psychological Well-Being among College Students". *Psychology Research on Education and Social Sciences* 3/2 (2022), 49-55.

Günay, Ünver. *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*. İstanbul: Erzurum Kitaplığı Yayınları, 1999.

Ibrahim, Ahmed - Whitley, Rob. "Religion and mental health: a narrative review with a focus on Muslims in English-speaking countries". *BJPsych Bulletin* 45/3 (2021), 170-174. <https://doi.org/10.1192/bjb.2020.34>

Kalgi, Mehmet Emin. *Dindarlık ve Kişilik*. İksad Publishing House, 2021.

Kara, Nurdan Oral vd. "Üniversite Öğrencilerinin Gelecek Kaygısı İle Sınav Kaygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma". *SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi* 2/2 (31 Aralık 2020), 150-169.

Kimter, Nurten. "İlgili-Seven Anne-Baba Tutumları İle Din Ve Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine". *Dini Araştırmalar* 18/46 (15-06-2015) (2015), 9-44.

Korkmaz, Sezai. "Cinsiyete Göre Dindarlık: Bir Meta-Analiz Çalışması". *Bilimname* 2020/43 (2020), 437-460. <https://doi.org/10.28949/bilimname.693951>

Köktaş, M. Emin. *Türkiye'de Dini Hayat İzmir Örneği*. İstanbul: İşaret Yayınları, 1993.

Kula, Kamile Şanlı - Saraç, Turan. "Üniversite Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi: Ahi Evran Üniversitesi Örneği". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18/1 (01 Haziran 2017), 1-16.

Kurt, Abdurrahman. "Dindarlığı Etkileyen Faktörler". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2009), 1-26.

Lameei, Vahideh - Bilici, Mustafa. "Dinin Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Rolü Ve Değerlendirilmesi". *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 9/19 (2022), 57-68.

Okumuş, Ejder. "Popüler Kültür ve Popüler Dindarlık". Text. *Yeni Şafak*. Yeni Şafak. Yeni Şafak. 2022. Erişim 17 Ocak 2025.

Önen, Zehra. "Ziyaret Fenomeni Çerçevesinde Popüler Dindarlık". *Kadim Akademi SBD* 3/2 (2019), 196-199.

Özen, Dilan. "Ortaokul Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Psikolojik Sağlık Üzerine Etkisi* ". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 6/3 (2019), 1428-1449.

Özkaya, Gözde. *Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri İle Umutsuzluk ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Özmen, Dilek vd. "Lise Öğrencilerinde Umutsuzluk ve Umutsuzluk Düzeyini Etkileyen Etkenler". *Anadolu Psikiyatri ...* 9 (2008), 8-15.

Seber, Gülten vd. "Umutsuzluk Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirliği". *Kriz Dergisi* 1/3 (1993), 139-142.

Shapero, Benjamin G. vd. "Stressful Life Events and Depression Symptoms: The Effect of Childhood Emotional Abuse on Stress Reactivity". *Journal of clinical psychology* 70/3 (2014), 209-223. <https://doi.org/10.1002/jclp.22011>

Soyak, Ercan. *Popüler Dindarlık Düzeyinin Din Sosyolojisi Açısından İncelenmesi (Battalgazi Örneği)*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Tokur, Behlül - Doğan, Hümeysra Ahsen. "Gençlerde Kimlik Algısı ve Dinî Hayat: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi". *Eskiyeeni* 50 (2023), 705-722. <https://doi.org/10.37697/eskiyeeni.1294031>

Uysal, Veysel vd. "Dinî Başa Çıkma ile Umut, Hayat Memnuniyeti ve Psikolojik Sağlık Arasındaki Etkileşim Üzerine Bir Araştırma". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/52 (2017), 139-160.

Yakut, Selahattin. *Ahlaki Zeka, Din ve Dindarlık (Psikososyal Bir Bakış)*. Ankara: İksad Publishing House, 2022.

Yıldız, Kadir-Dirik, Deniz. "Algılanan Sosyal Destek Ve Stresle Başa Çıkma Tarzları Arasındaki İlişkide Algılanan Öz Yeterliliğin Rolü". *Spormetre* 17/2 (2019), 132-144.

Yüksel, Büşra Nur. "Dindarlık Ve Stresle Başa Çıkma Yöntemleri İlişkisi: İlahiyat Fakültesi Örneği". *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/1 (2019), 67-83.

Zafer, Cem. "Üniversite Öğrencilerinin Umutsuzluk Nedenleri". *Adam Academy Journal of Social Sciences* 9/2 (2019), 549-572.